

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Stępka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Zbigniew Puskarski

Protokolant Klaudia Binienda

po rozpoznaniu w dniu 12 lutego 2024 r. na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

w sprawie M. D. skazanego z art. 209 § 1 k.k.

kasacji Prokuratora Generalnego wniesionej na korzyść skazanego

od prawomocnego wyroku nakazowego Sądu Rejonowego dla Warszawy - Woli w

Warszawie z dnia 3 kwietnia 2020 r., sygn. akt III K 1132/19,

**uchyla zaskarżony wyrok nakazowy i przekazuje sprawę
Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Woli w Warszawie do
ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

M. D. został oskarżony o to, że w okresie od dnia 1 czerwca 2017 r. do dnia 3 czerwca 2019 r. w [...] uchylał się od ciążącego na nim z mocy orzeczenia sądowego obowiązku łożenia na utrzymanie córek J. D., W. D. i N. D., przez co naraził je na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, a łączna wysokość

powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych, tj. o czyn z art. 209 § 1 k.k. (k. 51 - sygn. akt III K 1132/19).

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie wyrokiem nakazowym z dnia 3 kwietnia 2020 r., III K 1132/19, uznał M. D. za winnego popełnienia zarzucanego mu aktem oskarżenia czynu, z wyłączeniem sformułowania „przez co naraził je na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”, dodatkowo ustalając istnienie obowiązku alimentacyjnego względem córki N. D. do dnia 24 lipca 2018 r., tj. uznał go winnym czynu z art. 209 § 1 k.k. - i za to wymierzył mu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cel społeczny w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Sąd zwolnił oskarżonego z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych.

Wobec braku sprzeciwu uprawnionych stron, którym prawidłowo doręczono odpisy orzeczenia (k. 89-90 - akta o sygn. III K 1132/19), wskazany wyrok nakazowy uprawomocnił się w dniu 12 czerwca 2020 r. (k. 93 - akta o sygn. III K 1132/19).

Na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. Prokurator Generalny w drodze kasacji zaskarżył ten wyrok nakazowy na korzyść skazanego M. D..

Na zasadzie art. 523 § 1 k.p.k., art. 526 § 1 k.p.k. oraz art. 537 § 1 i 2 k.p.k. zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 500 § 1 i 3 k.p.k., polegające na wydaniu wobec M. D. w dniu 3 kwietnia 2020 r. wyroku w postępowaniu nakazowym mimo, iż okoliczności popełnienia opisanego w akcie oskarżenia czynu z art. 209 § 1 k.k. i wina oskarżonego, w świetle całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego budziły wątpliwości, w szczególności w odniesieniu do czasu popełnienia przez oskarżonego czynu zabronionego, co w efekcie, z rażącym naruszeniem również art. 504 § 1 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., doprowadziło do skazania M. D. za przestępstwo z art. 209 § 1 k.k., popełnione na szkodę J. D. i W. D. od dnia 1 czerwca 2017 r. do dnia 3 czerwca 2019 r. oraz na szkodę N. D. od dnia 1 czerwca 2017 r. do 24 lipca 2018 r., podczas gdy oskarżony został już skazany za występki z art. 209 § 1a k.k., popełnione na szkodę tych samych pokrzywdzonych w okresie od dnia 12 stycznia 2017 r. do dnia 7 września 2018 r., wyrokiem Sądu Rejonowego [...] w W. z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. akt [...].

W konkluzji Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku nakazowego i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Woli w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się być w sposób oczywisty zasadna, co pozwalało na rozpoznanie jej w trybie art. 535 § 5 k.p.k. i uwzględnienie w całości.

Postępowanie nakazowe jest instytucją prawa procesowego, którego stosowanie zastrzeżono do najbardziej oczywistych przypadków, to znaczy takich, w których zebrany materiał dowodowy jest tak jednoznaczny, że nie nasuwa żadnych istotnych zastrzeżeń, co do winy i okoliczności popełnienia zarzuconego czynu. Wymóg ten oznacza w szczególności brak wątpliwości co do tak zasadniczych kwestii, jak realizacja przez oskarżonego wszystkich znamion zarzuconego mu czynu wymienionych w konkretnym przepisie typizującym dane przestępstwo, jak również wyczerpanie pozostałych warunków odpowiedzialności karnej, ujętych w części ogólnej kodeksu karnego. Tylko wówczas można bowiem przyjąć, że „okoliczności czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości”. W przeciwnym wypadku konieczne staje się rozpoznanie sprawy na zasadach ogólnych. Niemożliwe jest dokonywanie przez sąd w postępowaniu nakazowym zmiany opisu czynu w stosunku do aktu oskarżenia, podobnie Sąd nie może przeprowadzać własnego postępowania dowodowego (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 2023 r., V KK 55/23, LEX nr 3569545; z dnia 16 kwietnia 2019 r., IV KK 423/18, LEX nr 2663898*).

Tymczasem w niniejszej sprawie nie można było orzekać bez dokonania zasadniczych zmian w podstawie zarzutów przedstawionych M. D. w akcie oskarżenia. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie nie dopełnił ustawowego obowiązku wszechstronnej weryfikacji okoliczności sprawy i w efekcie zaniechał poczynienia prawidłowych ustaleń w przedmiocie całej faktycznej i prawnej sytuacji oskarżonego, nieprawidłowo przyjmując, że na podstawie zebranych dowodów okoliczności czynu i wina oskarżonego nie budziły wątpliwości – podczas gdy istniały wątpliwości co do tego, jaki był czas przestępnego zachowania się sprawcy. Jedną z okoliczności, jakie powinny być objęte brakiem wątpliwości co do popełnienia przestępstwa, jest czas przestępnego zachowania się sprawcy, gdyż ten

element zachowania się jest związany z szeregiem instytucji o charakterze materialnym i procesowym, rzutujących na możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej, jak również na kształt tej odpowiedzialności. Jedną z okoliczności strony przedmiotowej, która nie może podlegać najmniejszym wątpliwościom w tym trybie procedowania, są granice temporalne czynu (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 lutego 2023 r., IV KK 510/22, LEX nr 3556235; z dnia 2 marca 2022 r., sygn. akt IV KK 22/22, LEX nr 3405875*).

A zatem, rozpoznając niniejszą sprawę w trybie art. 500 § 1 i 3 k.p.k. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie dopuścił się rażącego i mającego istotny wpływ na treść wyroku nakazowego naruszenia przepisów prawa karnego procesowego. Po pierwsze, nie dostrzegł, że ten sam Sąd Rejonowy [...] w W., wyrokiem z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. akt [...], uznał M. D. za winnego tego, że w okresie od 12 stycznia 2017 r. do 7 września 2018 r. w Warszawie uchylał się od wykonywania obowiązku alimentacyjnego, określonego co do wysokości wyrokiem zaocznym Sądu Rejonowego [...] w W. z dnia 29 kwietnia 2014 r., sygn. akt [...], na rzecz swoich córek J., N. i W. D., gdzie łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych, przy czym czynem swym naraził osoby uprawnione na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. uznał go winnym występku z art. 209 § 1a k.k., za co skazał go na karę 10 miesięcy ograniczenia wolności, polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cel społeczny w wymiarze 20 godzin miesięcznie. Wyrok ten uprawomocnił się w dniu 19 grudnia 2019 r. bez postępowania odwoławczego (k. 158 i 163 - akta o sygn. [...]).

Z zestawienia przytoczonych powyżej orzeczeń Sądu Rejonowego [...] w W. a mianowicie wyroku o sygn. akt [...] oraz wydanego w obecnie rozpoznawanej sprawie wyroku nakazowego o sygn. akt III K 1132/19, wynika bezspornie, że dotyczą one przestępstw niealimentacji popełnionych przez oskarżonego M. D. na szkodę tych samych pokrzywdzonych córek – J., W. i N. D..

Pierwszy z wydanych wyroków obejmuje okres od 12 stycznia 2017 r. do 7 września 2018 r. (sygn. akt [...]), zaś drugi chronologicznie zaskarżony wyrok nakazowy w odniesieniu do pokrzywdzonych J. i W. D. obejmuje okres od 1 czerwca 2017 r. do 3 czerwca 2019 r., natomiast w odniesieniu do pokrzywdzonej N. D.

zawiera się w graniach czasowych od 1 czerwca 2017 r. do 24 lipca 2018 r. (sygn. akt III K 1132/19). Porównanie treści obydwu przywołanych orzeczeń prowadzi do wniosku, że okres uchylania się od świadczeń alimentacyjnych na szkodę J. D. i W. D., przypisany temu samemu sprawcy na mocy kolejnego z wydanych wyroków, za tożsamy okres zawierający się w granicach od 1 czerwca 2017 r. do 7 września 2018 r., w całości został już objęty skazaniem w sprawie rozpoznawanej poprzednio i prawomocnie zakończonej, a nadto wykroczył poza ten okres (od 8 września 2018 r. do 3 czerwca 2019 r.). Zachowanie natomiast M. D., polegające na niealimentacji na szkodę N. D., w przypisanym mu mocą wyroku nakazowego o sygn. akt III K 1132/19 okresie, a mianowicie od 1 czerwca 2017 r. do 24 lipca 2018 r., w całości było już przedmiotem prawomocnego rozstrzygnięcia w sprawie [...].

Po drugie, wypada zauważyć, że w niniejszej sprawie Sąd Rejonowy jednak dostrzegł, iż istniały wątpliwości co do prawidłowości określenia w akcie oskarżenia zarzucanego M. D. czynu. W związku z tym dokonał modyfikacji opisu czynu przypisanego oskarżonemu, w porównaniu z opisem czynu zarzucanego, a to w odniesieniu do obowiązku alimentacji na rzecz córki N. D., nadto wyeliminował wskazanie, że swoim zachowaniem oskarżony naraził pokrzywdzone na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Wprawdzie wyłączenie słów wskazujących na ustawowe znamię kwalifikowanego występku z art. 209 § 1a k.k. korespondowało z przyjętą w akcie oskarżenia kwalifikacją prawną czynu, tj. z art. 209 § 1 k.k., jednakże postąpienie takie, łącznie z odmiennym określeniem czasu trwania występku niealimentacji na szkodę jednej z pokrzywdzonych, jest niedopuszczalne w ramach procedowania w trybie nakazowym. Dowodzi bowiem, że po stronie Sądu istniały wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu zarzucanego oskarżonemu oraz zakresu jego odpowiedzialności.

W rezultacie, wskutek naruszenia art. 500 § 1 i 3 k.p.k. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie dopuścił się rażącego i mającego istotny wpływ na treść wyroku naruszenia przepisów prawa karnego procesowego w postaci art. 504 § 1 pkt 4 k.p.k. Wprawdzie z akt sprawy o sygn. III K 1132/19 wynika, zgodnie z informacją sporządzoną przez Krajowy Rejestr Karny z dnia 19 listopada 2019 r. (k. 58), że M. D. nie był karany za przestępstwo z art. 209 § 1 lub 1a k.k., jednak, kierując się wynikającą z art. 213 § 1 k.p.k. potrzebą należytego ustalenia całej sytuacji

prawnej oskarżonego, ukształtowanej wszystkimi wydanymi wobec niego prawomocnymi wyrokami i mając na względzie zasadę prawdy materialnej, uregulowaną w dyspozycji art. 2 § 2 k.p.k., Sąd powinien był ustalić, czy w okresie prawie 5 miesięcy przypadających pomiędzy uzyskaniem karty karnej a wyrokowaniem w sprawie w dniu 3 kwietnia 2020 r. (k. 85 - akta o sygn. III K 1132/19), nie zostały wobec oskarżonego wydane prawomocne wyroki skazujące inne, niż widniejące w przedmiotowej karcie karnej. W aktach sprawy znajdowały się ponadto dokumenty wskazujące ponad wszelką wątpliwość, że wobec oskarżonego mogły być już w przeszłości podejmowane działania ukierunkowane na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej za występki niealimentacji obejmujący okres wcześniejszy, niż zakresiony niniejszym postępowaniem.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że warunek uprzedniej karalności sprawcy za przestępstwo umyślne ma charakter obiektywny oraz bezwzględny i nie zależy od stanu wiedzy sądu rozpoznającego sprawę, zaś wydając wyrok sąd powinien dołożyć należytej staranności, aby poczynić prawidłowe ustalenia w zakresie uprzedniej karalności oskarżonego (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 maja 2022 r., V KK 144/22, LEX nr 3439424; z dnia 22 grudnia 2021 r., III KK 319/21, LEX nr 3324550; z dnia 27 czerwca 2018 r., III KK 432/17, LEX nr 2512017*)

Słusznie przy tym podnosi skarżący, że w analizowanej sprawie o sygn. akt III K 1132/19, wprowadzie zachowanie przypisane oskarżonemu, jako zrealizowane na szkodę pokrzywdzonej N. D. zostało w całości objęte uprzednim prawomocnym skazaniem, co *prima facie* mogłoby świadczyć, iż w tym zakresie doszło do naruszenia zasady powagi rzeczy osądzonej, jednakże należy zauważyć, że przez pryzmat okoliczności wskazanych w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., karnoprawnej ocenie podlega cały czyn, jako zespół zachowań sprawcy. Ponieważ oskarżonemu przypisano jeden występki polegający na uchylaniu się od alimentacji nie tylko na szkodę N. D., ale również J. D. oraz W. D., gdzie w odniesieniu do ostatnich pokrzywdzonych czasokres tego zachowania wykracza poza okres objęty uprzednim prawomocnym skazaniem w sprawie Sądu Rejonowego [...] w W. o sygn. akt [...], to uznać należy, że Sąd dopuścił się rażącego naruszenia art. 504 § 1 pkt 4 k.p.k., które w istotny sposób wpłynęło na treść orzeczenia. W konsekwencji tego uchybienia doszło bowiem do ponownego skazania M. D. za to samo zachowanie,

polegające na niealimentacji na szkodę N. D. za ten sam czasokres, objęty w całości uprzednim prawomocnym skazaniem (tj. od 1 czerwca 2017 r. do 24 lipca 2018 r.), natomiast na szkodę J. i W. D. za ten sam fragment zachowania, polegający na niealimentacji w okresie od 1 czerwca 2017 r. do 7 września 2018 r.

Podsumowując te rozważania należy stwierdzić, że Sąd *meriti* dopuścił się rażącego i mającego istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenia wskazanych przepisów prawa, polegającego na wydaniu wobec M. D. w dniu 3 kwietnia 2020 r. wyroku w postępowaniu nakazowym mimo, iż okoliczności popełnienia opisanego w akcie oskarżenia czynu z art. 209 § 1 k.k. i wina oskarżonego, w świetle całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, budziły wątpliwości w odniesieniu do czasu popełnienia przez oskarżonego czynu zabronionego. W efekcie doprowadziło to do skazania M. D. za przestępstwo z art. 209 § 1 k.k., popełnione na szkodę J. D. i W. D. od dnia 1 czerwca 2017 r. do dnia 3 czerwca 2019 r. oraz na szkodę N. D. od dnia 1 czerwca 2017 r. do 24 lipca 2018 r., podczas gdy oskarżony został już skazany za występki z art. 209 § 1a k.k., popełnione na szkodę tych samych pokrzywdzonych w okresie od dnia 12 stycznia 2017 r. do dnia 7 września 2018 r., wyrokiem tego samego Sądu z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. akt [...].

W rezultacie, Sąd Najwyższy, uwzględniając kasację Prokuratora Generalnego wniesioną na korzyść skazanego, uchylił zaskarżony wyrok nakazowy w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu dla Warszawy -Woli w Warszawie.

[PGW]

[ał]